

Milan Šimunović

Kateheza prvenstvena zadaća Crkve. Identitet i perspektive hrvatske pokoncilске kateheze i katehetike. U okviru bilance

– Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 765 str.

1. Opća zapažanja

Knjiga sadrži četiri temeljna poglavlja koja su naslonjena na predgovor i uvodni dio. Nakon predgovora, u kojemu se autor na poseban način obraća čitatelju te ga upućuje na ono što u knjizi slijedi, autor knjige već u uvodnom dijelu *Poimanje kršćanskog odgoja i njegov suodnos prema evangelizaciji i katehezi* (str. 19.-29.) propedeutski progovara o osnovama i temeljnom sadržaju koji će biti protkan u svim sljedećim dijelovima knjige. Kako, riječima autora, »nema jedne jedine istine koju treba prenositi, već se ona izgrađuje kritičkim pristupom i osobnim istraživanjem«, autor nas već sada upozorava na njegovo osobno promišljanje o »pokoncilskom katehetskom hodu Crkve«, na njegovo traženje istine u tom hodu, s konačnom željom shvaćanja »kateheze kao prenošenja značajne i oslobađajuće poruke koja zahvaća totalitet čovjekova života« (str. 28.).

U tom smislu prvi dio knjige *Poslijekoncilska evangelizacijsko-katehetska obnova trajno uporište za budućnost odgoja vjere* (str. 33.-208.) ne samo da stavlja pred čitatelja povijesni pregled razvoja katehetskoga događanja Crkve nakon Drugoga vatikanskog sabora na području današnje Republike Hrvatske, nego pred njega prostire bogatstvo mnogih zauzetih radnika Crkve, njihovih katehetskih i evangelizacijskih projekata, kao i svega onoga što je pridonijelo i današnjem suvremenom

shvaćanju i razumijevanju kateheze, katehetike i religijske pedagogije kao znanstvene discipline. Još i više: sveukupno katehetsko stvaranje nakon Drugoga vatikanskog sabora pred čitatelja stavlja sliku žive i stvarateljske Crkve, prepoznatljive po mnogim događajima i kao jedinstvene unutar europskih i svjetskih katehetsko-evangelizacijskih zbivanja. Valja, pak, uvijek imati pred očima kako trajnu brigu autora knjige, tako onda i trajnu zauzetost oko sveukupnoga katehetskog rada Crkve koja je u tim godinama hrabro željela reći da je objava teologija za čovjeka jer čovjeku objavljuje Boga, no ona je u isto vrijeme i antropologija jer otkriva i ono što je čovjek u Božjim očima (usp. str. 129.-132.). Čini se da je upravo taj teološko-katehetski aksiom zajednički nazivnik autoru za raznovrsna promišljanja katehetskoga djela ovoga razdoblja: od čuvanja spomena na mnoge zaslužne sudionike ovoga razdoblja, preko objektivno kritičkoga promišljanja o katehetskim priručnicima, sve do teorijskoga i znanstvenoga nadahnutog govora o naravi, cilju i zadaćama kateheze i katehetike, što nam je svima, u velikom dijelu, ostavljeno i danas kao baština upravo navedenoga razdoblja. Smije se tako reći da uistinu svako vrijeme stvara svoju povijest. U ovom su razdoblju mnoga katehetska djela i nastojanja obilježila vrijeme koje je stvorilo katehetsku povijest na ovom području, bez koje se ne može promatrati ni razumjeti suvremena katehetska zbilja. A tu su povijest stvarali mnogi. Njima je na poseban način ovaj dio knjige i zahvala ne samo autora knjige, nego i svih koji se danas na različite načine bave ovim područjem crkvenoga djelovanja.

Drugo poglavlje knjige, *Vjeronauk u hrvatskom školskom sustavu – Prijelomno razdoblje hrvatske kateheze* (str. 209.-438.), govor je o najnovijim katehetskim nasto-

janjima i djelovanjima Crkve na ovom području. Kako nas i sam naslov poglavlja uvodi u novu cjelinu, riječ je o sadržaju koji se najprije odnosi na katehetsku stvarnost posljednjih dvadeset godina, uokvirenu u sustavni rad Crkve u odgojno-obrazovnim institucijama škole po vjeronauku u školi i vjerskom odgoju u predškolskim ustanovama. No, u ovom dijelu nije riječ samo o usustavljenju vjerskoga odgoja i katoličkog vjeronauka u školi, kroz prizmu iznošenja kronoloških zbivanja, pravnih rješenja, analize dokumenata, poslanica, udžbenika i priručnika i drugih mnogih elemenata koji su utjecali na razvoj katehetskoga i vjeronaučnoga poslanja Crkve, nego je i nadalje želja autora sve navedeno stavljati u kontekst teologije objave i naviještanja Crkve, govora Crkve i dodira s iskustvom čovjekova života, kao i na posljertku kritičkoga promišljanja o trenutnoj impostaciji cjelovitoga sadržajnog projekta vjeronauka u školi te vrijedne rasprave s autorima čija su mišljenja, u želji pozitivnih kvaliteta i razvoja vjeronauka u školi, izrečena na način da »odustaju« u određenom smislu od tog trajnog odnosa Objave Boga čovjeku i čovjekova odgovora Bogu u vjeri.

U potpunosti svjestan suvremene situacije postmodernoga vremena na različitim područjima kulture, politike i obrazovanja, autor, s obzirom na pitanja vjeronauka u školi i vjerskoga odgoja u predškolskim ustanovama, nikada ne polazi iz pozicije strogo apologetskoga tumačenja vjeronauka. Dokaz tomu je i pristup ovoj temi koji je uokviren u različita područja navjesticiteljskoga crkvenog djelovanja. Tu najprije mislim na trajni poziv Crkve u naviještanju Kraljevstva Božjega, iskustvo tradicije Crkve u naviještanju u europskim i svjetskim razinama, iskustvo tradicije katehetskoga djelovanja Crkve na ovim područjima, uvođenje vjerskoga odgoja i vjeronauka u ško-

le, stvaranje Ugovora, analiza i tumačenje odnosa društva i medija prema vjeronauku u školi, promišljanje o bogatstvu novoga u odgojno-obrazovnom sustavu, a što sa sobom donosi vjeronauk, odnos vjeroučitelja prema svim odgojno-obrazovnim ciljevima i zadaćama, prikaz rada različitih institucija (od Vijeća HBK za katehizaciju, preko Nacionalnoga katehetskog ureda HBK do drugih mješovitih komisija ili Agencije za odgoj i obrazovanje i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske), te na kraju znanstvena i stručna rasprava o modelu konfesionalnoga vjeronauka u školi kojoj je cilj stalno kvalitetnije poboljšanje vjeronauka kao dijela poslanja Crkve uvijek sa željom razmišljanja o vjeronauku kao o uspješnoj stranici djelovanja Crkve.

Uistinu je zapanjujuće u ovom trenutku, danas, promišljati o cjelokupnoj stvarnosti vjeronauka u školi posljednjih desetljeća. Još je divljenja vrjednije čitati retke onoga koji je u svim ovim nastojanjima bio aktivan sudionik. Stoga mu se ne može zamjeriti jedna ili druga riječ, utemeljena na osobnom iskustvu, a argumentirana spisima i razmišljanjima drugih za koje će autor reći »da su dijelili savjete«, jer stalna potreba »traženja istine« autora vodi u svim dijelovima knjige dijalogu i raspravi s manjim dijelom neistomišljenika, kako unutar same Crkve tako i unutar društvenih i državnih institucija, ne da bi se iznova izdizao prah nelagode i sterilne rasprave, nego iz autorova dubokog uvjerenja da je ono što je Crkva u Hrvatskoj učinila uvođenjem vjeronauka u škole dio svijetle stranice hrvatskoga katehetskog pokreta (str. 435.-437.).

Kolikogod se može činiti da autor u prva dva poglavlja sadržaju o kojemu piše pristupa ne samo kao stručnjak i teoretičar nego i kao onaj koji je oduševljen velikim i rezultatima dostojnim svake hvale, toliko

se, čini mi se, može ustvrditi da je poglavlje koje je pred nama pisano s puno znanstvene, stručne i pastoralne ljubavi prema izvoru i cilju svakog katehetskoga djelovanja, a to je župna zajednica. Upravo njoj, a kroz prizmu župne kateheze, naslovom *Župna kateheza u promijenjenim okolnostima nadolaskom demokratskih promjena* (str. 439.-574.), autor pristupa u trećem dijelu svoje knjige. Odmah na početku valja istaknuti da je autoru knjige važan eklesiološki pristup tumačenja zajednice Drugog vatikanskog sabora. Naime, iako elementi različitih dokumenata Sabora ne bivaju izričito navedeni i definirani (poput onih tekstova u dokumentima: SC 42, CD 30, PO 5-6, AA 10, AG 15. 37), oni su protkali sva razmišljanja autora kojemu je bilo važno naglasiti da »ne nosi i ne drži čovjeka anonimna velika Crkva, nego slobodno i bratsko zajedništvo u župama i grupama punim života« (str. 454.). Nekako u tom smislu, onako »pavlovski«, autor promišlja o konkretnim crkvenim zajednicama koje su, kako naglašava, »kupka života« u kojima čovjek može i treba iskusiti blisku pripadnost Crkvi. Stoga ne čudi činjenica što se na početku svojih promišljanja autor ne samo vraća nego i produbljuje određena razmišljanja dokumenta Hrvatske biskupske konferencije »Župna kateheza u obnovi župne zajednice« kojemu je i jedan od autora. Naime, upravo taj dokument predstavlja »hrvatski model« župne kateheze koji otvara prostor stvaranju osobnoga susreta vjernika s Kristom u konkretnoj zajednici, što autor potvrđuje produbljujući promišljanja o živim vjerničkim krugovima, dobnoj katehezi, kao i predloženom modelu župne kateheze »celebratio catechetica«. Valja na poseban način naglasiti da se, uz teme kojima autor posvećuje pozornost: poimanje zajednice, novi lik kršćanina, novi naglasci o sveće-

niku kao kateheti i koordinatoru sveukupnoga katehetskoga pastoralala itd., u ovom poglavlju nalaze iznimno vrijedni tekstovi o poimanju sakramenta pomirenja, o katehezi predadolescenata, mladih i studenata te drugi tekstovi kojima je uvijek krajnji cilj »uključivanje i izgradnja šire zajednice«. Možda kao niti u jednom drugom dijelu knjige, upravo u ovom poglavlju, točnije u analizi, tumačenju i stvaranju novih putova u ostvarivanju katekumenata kao temeljnoga katehetskoga modela rada Crkve, dolazi do izražaja autorova teološka bistrića, pedagoška pronicljivost i programatsko vizionarstvo. Naime, tumačeći najnovije crkvene dokumente katehetskih sadržaja, kako univerzalne tako i mjesnih europskih Crkava, s njima naravno i najprije Crkve u Hrvatskoj, autor lakoćom promišljanja i pisanja o pozitivnim elementima katekumenata kao modela dovodi čitatelja do središnjega problema, ali istovremeno i cilja sveukupnoga katehetskog rada Crkve koji se očituje u potrebi sve očitijega »prihvatanja pluraliteta operativnih formula kršćanske inicijacije« kojima je prvotna zadaća stvaranje različitih modela »kršćanske inicijacije kao odgovor na različite osobne i ambijentalne situacije« te u tom smislu naglašava da »depersonalizirani pristup uvođenja u kršćanstvo zacijelo nema budućnosti«. Na tragu autorova traženja novih putova i modela u stvaranju novoga čovjeka kršćanina i nove kršćanske, župne i crkvene zajednice ne smije ostati nezamijećen njegov poziv »da se mora dogoditi pomak s obzirom na ciljeve, to znači da u prvi plan treba staviti pripremu za vjeru, a onda za sakrament«. Tek shvaćajući taj navedeni pomak, shvatit će se i toliko željeni poziv za katehezom kao cijeloživotnim procesom, a primanje sakramenata ne samo kao završni »rezultat« određenoga katehetskoga napora i procesa, nego kao početnu točku

življenja uvijek nove vjere koja u čovjeka i vjernika odrasle dobi mora zadobiti obličje druge, odnosno duhovne inicijacije. Tko je na putu prema novim vizijama, iza sebe mora ostaviti stare snove. Tko želi živjeti vizije, taj se mora rastati sa starim navikama katehetskoga rada, koje je do jučer ljubomorno čuvao i štutio. Ukoliko ne želimo budućnost katehetskoga rada Crkve unutar župne zajednice promatrati samo kao produljenu sadašnju zbilju, tada se moramo odlučiti za radikalne izazove koji ne žele u potpunosti izbrisati sve što je nekada bilo, nego na temelju prošloga žele preobraziti sliku suvremenoga života Crkve i postmodernoga čovjeka. Čini se da je cijelo ovo poglavlje pisano žarom autorove ljubavi prema konkretnom čovjeku i konkretnoj crkvenoj zajednici s pozivom da imamo povjerenja u novo, u ono što je pred nama.

O novoj stvarnosti čovjeka, svijeta i Crkve u njemu, autor razmišlja u posljednjem, četvrtom poglavlju knjige pod naslovom *Perspektive kateheze u svijetu naglih promjena – U suočavanju s novom katehetskom paradigmom* (str. 575.-712.). Šest vrlo bogato sročanih podtema temeljna su oznaka ovoga poglavlja. Premda se i dosadašnja tri poglavlja mogu na određeni način promatrati kao »bilanca« katehetske stvarnosti na našem području, upravo je ovo, posljednje poglavlje, istinska bilanca svega učinjenoga u okviru široko postavljenih i opisanih zahtjeva i zadaća kateheze, ali, usudio bih se reći, i više od bilance. Tako autor knjige, vrjednujući sve učinjeno, na početku misli o bilanci katehetskoga rada još jednom naglašava »hrvatski katehetski hod« nakon Drugoga vatikanskog koncila kao temelj stvaranju i definiranju kateheze i katehetskoga pastoralna. Nadalje, još su jednom izrijekom spomenuti mnogi sudionici ovoga katehetskoga procesa, kako do posljednjega desetljeća prošloga stoljeća,

tako i desetljeća novoga tisućljeća koji su zaslužili vjerni, ali vječni spomen Crkve na njihov rad, a kojih nema više među živima. Nakon što je autor u trećem odsjeku ovoga poglavlja još jednom naglasio svu vrijednost konfesionalnoga modela vjeronauka u Hrvatskoj, uokvirujući ga i uspoređujući s drugim modelima u Europi, posebno se – kroz mnogobrojne teze – suočava u sljedećem odsjeku s »katehetsko-vjeronaučnim dilemama i zastojsima«, među kojima ponajviše diskutira o tako važnom razlučivanju katehetske dimenzije vjeronauka u školi. Ne čudi želja autora da jasno, precizno i kvalitetno analizira i definira konfesionalni model vjeronauka u školi, kada je kroz cijelu knjigu – tražeći istinu o čovjeku i njegovu odgovoru u vjeri – promatrao sav katehetski put Crkve kao odgojni projekt vjere. U tom smislu autor napominje da ako religiozni odgoj, odnosno kateheza, ne susretne čovjeka u dubini njegova bića odakle izvire njegova pitanja, katehetske istine, makar ih naučio napamet, ostat će mu tuđe i tako će u njemu prigušiti ona pitanja koja ima pravo postavljati i kao čovjek i kao vjernik. Kao dugogodišnji predavač i profesor katehetike i drugih pastoralno teoloških disciplina, autor se u posljednjim redcima ovoga poglavlja suočava s činjenicom nedostatka stručnjaka katehetskoga područja, problematizira mjesto i vrjednovanje katehetike i religijske pedagogije kao znanosti unutar naših crkvenih teoloških učilišta, te konačno hrabro progovara o krizi djelovanja Crkve i kateheze, koja mora biti shvaćena kao nova šansa za stvaranje i prihvaćanje nove paradigme koja bi čovjeka, *ens educandum* i *ens religiosum*, na poseban način dovela novim putovima do odgovora na pitanje: kako se danas može postati kršćaninom, te kako ostati i trajno se razvijati kao vjernik Crkve i biti stalni sugovornik Božje prisutnosti. Autor,

vječni tražitelj i nemirni tragač za odgovorima, nudi u tom smislu promišljanja o katezezi kao odgoju vjere u »znaku odgoja za traženje Boga«, koji je jedino moguć u, prema riječima autora, »punini života« i »stavljanju obraćenja u središte katehetske pozornosti«. I sve to u »znaku vazmene noći« koja čovjeku nudi novi, otkupljeni i spasenjski početak života s Kristom.

Završna i zaključna promišljanja autora knjige još jednom jasno izražavaju cilj ovoga djela. Možda je najljepša slika za to upravo slika koju autor upotrebljava za katezezu govoreći: »Ona je, naprotiv, pozvana gledati naprijed, odnosno poput Abrahama 'napustiti' zemlju postignutih 'sigurnosti' kako bi mogla kročiti prema 'novoj', od Boga obećanoj zemlji«. Čini se da upravo zbog toga, zbog te stalne nakane autora, a koja je trajno promišljanje i traženje nove zemlje, ova knjiga, iako u podnaslovu biva nazivana bilancom, postaje i više od bilance.

2. Neke konkretne bilješke o knjizi

Knjiga kao izazov teologiji i pedagogiji. Knjiga *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve* djelo je koje u potpunosti oslikava, opisuje i tumači pokoncilski katehetski hod Crkve na ovim prostorima. Premda knjiga ne zaboravlja ni jedan značajniji dio sveukupnoga katehetskog pothvata Crkve sve do naših dana, ona je ipak otvorena za daljnja razmišljanja i sustavno bavljenje određenim katehetskim područjima. U tom smislu je ona nezaobilazno djelo ne samo usko katehetske i pastoralno-evangelizacijske suvremene literature, nego i djelo bez kojega se u budućnosti ne će moći promišljati o teološkoj slici Crkve i njezinu djelovanju na našem području. Isto je tako ona značajno pedagoško djelo koje na izričit način promišlja ne samo katezezu kao unutarnju navjestiteljsku zadaću Cr-

kve, nego cjelokupan predmet religijske pedagogije i katehetike kao znanosti stavljena pred oči javnosti, najprije one stručne, koja nije dovoljno upoznata s tim crkvenim načinom promišljanja o cjelovitom odgoju.

Autobiografija koja to nije. Doista se za svaku knjigu može reći da je ona dio samoga pisca, autora, da je ona donekle i sam autor. Ova je to na poseban način. Naime, rijetko se na hrvatskom govornom području – i ne samo crkvene teološke literature – može naći knjiga čiji je sadržaj tako univerzalan, a opet vlastit samom autoru. Isprepletenost svećeničkog, pastoralnog i profesorskog života autora ove knjige, dr. Milana Šimunovića, s poslijekoncilskom katehetskom obnovom Crkve doista je takva da se može reći da je autor sve više postajao katehetski obnovitelj te da je ta obnova, zajedno s novim licem Crkve, uvijek iznova rađala novoga autora. Vrijeme i cjelovit katehetski razvoj Crkve, opisan u knjizi, istovremeno je vrijeme života i rada na katehetskom području samoga autora. Tako, dok autor zapravo piše o katehetskim pothvatima, krizama, poteškoćama i nesporazumima, on piše o sebi. A dok, u manjim i skromnijim promišljanjima, piše o sebi, on istovremeno piše i o katehetskoj i crkvenoj, pa i društvenoj stvarnosti. Unatoč ovom rečenom, knjiga je više i od autora i od uskog tumačenja, analize i rasprava vezanih za katehetsko područje Crkve. Ona je slika jedne epohe koja će, svojim izlaskom i objavljivanjem, postati ne samo povijesni rad katehetskoga područja Crkve, nego inspiracija mnogima za sagledavanje kateheze i katehetskoga rada Crkve kao istinske teološke djelatnosti Crkve te istovremeno biti svjedokom da kateheza zaista čini Crkvu, kao što Crkva čini katezezu.

Pokoncilski katehetski hod Crkve i dalje traje. Unatoč knjizi koja je, kako autor piše, stvorena u obliku bilance, i koja dono-

si u mnogim segmentima već dovršene katehetske i evangelizacijske projekte određenoga vremena, ona je svojim sadržajem još uvijek nedovršeno djelo. Ne toliko za autora, koliko za one koji su i budućnosti odgovorni za katehetski rad Crkve na ovim prostorima. U tom smislu postoji i vidljiva je istinska i znanstvena bilanca, pregled i analiza, kao i tumačenje kako naravi i identiteta kateheze, tako i mnogih drugih elemenata koji su utjecali na sva katehetska zbivanja od Drugoga vatikanskog sabora do danas. No, istovremeno ona, kako i stoji u podnaslovu knjige, otvara perspektive hrvatske kateheze i katehetike. Kako je sav sadržaj knjige usko isprepleten sa životnim iskustvima svećenika i profesora, autora ove knjige, tako i perspektive o kojima autor govori ne valja i ne smiju se shvatiti kao idejna moguća rješenja za budućnost. One su (perspektive) daleko više stvar unutar-njega vjerničkog i znanstvenog uvjerenja autora. U tom smislu, čini mi se, samo ideje nikada ne će moći promijeniti katehetsku praksu, ali uvjerenja, na temelju kojih autor piše, temelj su promjena koje će biti na dobro katehetskoga rada Crkve. U konačnici, autoru nikada nije bilo stalo do toga, a to pokazuje i ova knjiga, da rađa nove ideje. Daleko mu je bilo važnije živjeti i raditi iz vjerničkog, svećeničkog i znanstvenog uvjerenja. U tom smislu shvaćam i njegove perspektive koje su protkale ne samo posljednje poglavlje njegove knjige, nego su vidljivije i u razboritom analitičkom promišljanju svega u katehezi Crkve postignutoga.

Na kraju, apostrofirajući riječi Sörena Kierkegarda, zaključujem razmišljanja kako o knjizi tako i o autoru knjige: ne privlači danas samo onaj kršćanin koji lijepo govori i koji je bogat znanjem, nego onaj koji vjeru »gestikulira« cijelim svojim životom.

Ivica Pažin

Miroslav Volf

Allah. A Christian Response

– Harper One, New York, 2011., 326 str.

Već deset godina, od rušenja Blizanaca u New Yorku, rata u Afganistanu i Iraku te raznih islamskih terorističkih napada diljem svijeta, traje žučna rasprava o razumijevanju islama u europskim zemljama i Americi. Islam se nerijetko u tim raspravama prikazuje kao golema prijetnja zapadnoj kulturi, upozorava se na nepremostive razlike između islama i sekularno-demokratskoga društva. Tomu se pridružuju također i sami kršćani, odnosno teolozi, koji ističu različitost kršćanstva od islama. Često se kršćanstvo predstavlja kao potpuno drukčija religija koja nema gotovo ništa zajedničkoga s islamom. Islam se ocrnjuje kao nasilna religija, religija Boga Zakona i podložnosti, u kojoj nema mjesta za govor o ljubavi, slobodi i poštivanju individualnosti. Dobiva se dojam da takav pristup, koji isključivo ustraje na isticanju razlika između kršćanstva i islama, kao da želi produbiti već postojeći jaz između jedne i druge religije. Umjesto da se traže dodirne točke, sličnosti i zajedničko kako bi dijalog, uzajamno poštivanje i upoznavanje napredovali, ustraje se samo na razlikama.

Zasluga najnovije knjige američkoga teologa Miroslava Volfa »Allah. A Christian Response« (»Alah. Kršćanski odgovor«) jest upravo u isticanju zajedničkoga i sličnoga između islama i kršćanstva. Time se Volf suprotstavlja danas već uobičajenom govoru mnogih kršćanskih teologa o nedostižnim suprotnostima obiju religija. Knjiga je napisana prvenstveno za kršćane, odnosno autor progovara kao kršćanin, kršćanima donosi kršćanski pogled na islam. O islamu se razmatra islam u »prisustvu muslimana«, a promišljanja u knjizi svojevrsan su